

Studia z dziejów Łęcznej, red. Anna Sochacka, Łęczna 2017, Centrum Kultury w Łęcznej, ss. 647

Z okazji jubileuszu 550-lecia nadania Łęcznej praw miejskich ukazał się zbiór prac historycznych pod tytułem *Studia z dziejów Łęcznej*. Książka pod redakcją Anny Sochackiej składa się z dziesiętnastu artykułów. Pod względem treści jest zbiorem studiów syntetycznych i analitycznych. Można je scharakteryzować według jeszcze innego kryterium: niektóre z tych prac zostały napisane specjalnie w celu publikacji na łamach omawianej książki, inne wyrosły z wieloletnich studiów i często ogłaszanych już badań dotyczących osadnictwa, początków Łęcznej i jej właścicieli, lokacji miasta, urzędników miejskich oraz dziejów społecznych. Te wszystkie problemy były obecne w różnorodnych ujęciach historiograficznych: od artykułów popularnych w „Merkurjuszu Łęczyńskim”, przez zbiory studiów, aż po próby ujęć monograficznych. Taki charakter ma połowa z opublikowanych prac w tym zbiorze. Jednocześnie do tej kategorii można zaliczyć wszystkie teksty dotyczące Łęcznej w średniowieczu.

Pierwszy z nich, autorstwa Andrzeja Rozwałki i Rafała Niedźwiadka (*Pradziejowe, średniowieczne i nowożytnie osadnictwo na obszarze współczesnej Łęcznej*) przedstawia w sposób systematyczny ślady obecności człowieka w świetle źródeł archeologicznych. Do tekstu dołączone zostały barwne mapy, przedstawiające skupiska osadnicze na terenie dzisiejszej Łęcznej i wokół niej oraz wykresy ukazujące dynamikę osadnictwa. Szczególną uwagę poświęcono kompleksowi sakralnemu kościoła pw. św. Marii Magdaleny i obszarowi Podzamcza, gdzie tkwią pozostałości murowanego zamku właścicieli miasta. Szczególną wartość artykułu stanowią ustalenia dotyczące wyników badań georadarowych, przeprowadzonych na łęczyńskim Rynku II, na podstawie których odtworzono hipotetycznie przebieg obwałowań miejskich z przełomu średniowiecza i czasów nowożytnych. Wątek ten należy uznać za nową jakość w badaniach archeologicznych nad przeszłością Łęcznej.

Opracowanie Anny Sochackiej (*Opole i wieś Łęczna w średniowieczu*) rekonstruuje struktury społeczne i terytorialne u zarania państwowości i w okresie przedlokacyjnym. Autorka ze skąpych informacji wydobywa przebieg granicy polsko-ruskiej, przy której rozwinął się ośrodek łęczyński. Szeroko przedstawione są tutaj stosunki religijne, a także własność: królewska, prywatna i kościelna, które odegrały istotną rolę w powstaniu Łęcznej. Ciekawie zarysowana jest gospodarka soltysia i proces osadniczy, który doprowadził do lokacji miasta na części wsi Łęczna.

Rekonstrukcji lokacji dokonał Ryszard Szczygieł (*Lokacja miasta Łęczna*), ukazując wieloaspektowość tego wydarzenia. Autor przedstawił uwarunkowania przestrzenne decyzji właściciela miasta Jana Tęczyńskiego oraz prawa i obowiązki mieszczan, wynikające z nadania prawa magdeburskiego. Ważnym komponentem struktury miejskiej była parafia, której dzieje przedstawił Jacek Chachaj (*Łacińska parafia w Łęcznej do końca XVIII wieku*). Scharakteryzował jej początki, przynależność administracyjną, uposażenie i świątynie. W kręgu zainteresowania tego autora znalazła się także struktura parafii i działające przy niej instytucje. Do tego opracowania dołączony został katalog duchowieństwa łęczyńskiego do końca XVIII w.

Jeden z najciekawszych rozdziałów, pióra Roberta Jopa (*Rozwój przestrzennej Łęcznej w średniowieczu i w okresie nowożytnym*), dotyczy kształtowania się obszaru miasta. Autor zajął się zarówno miastem właściwym, jak też jego przedmieściami i zapleczem gospodarczym. Dużą wagę ma konstatacja kończąca te dociekania, ukazująca Łęczną jako unikatowy przykład – w skali całego kraju – miasta o trzech rynkach.

W grupie studiów poświęconych czasom nowożytnym umieścimy studium Janusza Łosowskiego nad miejskimi urzędnikami (*Urzednicy Łęcznej w okresie staropolskim*), którego opracowanie poprzedziło ukazanie się spisów notabli autorstwa tego badacza. Otrzymaliśmy analizę ich prerogatyw, rekonstrukcję organizacji władz miejskich ze szczególnym uwzględnieniem rajców, burmistrzów, wójtów, landwójtów, ławników i pisarzy.

Kolejne ujęcia: J. Ewy Leśniewskiej (*Właściciele Łęcznej w okresie nowożytnym – od Noskowskich do Ludwika Grabowskiego*), Moniki Bogusz (*Miasto w okresie zaborów*) i Piotra Winiarskiego (*Łęczyńskie drogi do niepodległości 1795–1918*) są częściowo rozwinięciem, a częściowo streszczeniem prac łęczyńskich tych trojga regionalistów, opublikowanych w ostatnich latach w postaci monografii książkowych. Artykuły M. Bogusz i P. Winiarskiego mówią o tej samej epoce, jednak pierwszy traktuje o kwestiach społeczno-gospodarczych, a drugi o czynie zbrojnym łęcznian. Jest to rozwiązanie wynikające ze specjalizacji badaczy, lecz wymusza symetryczną lekturę obu studiów. Należy jednak zauważyć, że z nieznanых powodów M. Bogusz w swoim tekście nie umieściła opisu bibliograficznego własnej książki ani nie uczynił tego P. Winiarski.

W grupie tekstów, jak już to podkreślaliśmy, opartych na wynikach wieloletnich badań i częściowo już publikowanych, teraz przeredagowanych oraz uaktualnionych, należy umieścić także artykuły Emila Horocha (*Łęczna w okresie międzywojennym 1918–1939*) i Edwarda Kołodzieja (*Bogdanka: od Kopalni Pilo-*

tująco-Wydobywczej do Spółki Akcyjnej 1975–2015). Takie działania są potrzebne i uzasadniają decyzję o ponownej publikacji. Dodatkowym jej uzasadnieniem jest zaspokojenie popytu na drukowaną historię regionalną.

Przechodząc do omówienia kolejnej grupy ogłoszonych studiów, na pierwszy plan wysuwa się kilka opracowań odtwarzających dzieje społeczno-gospodarcze miasta we wczesnej epoce nowożytnej. Trzy kolejne studia, w odróżnieniu od poprzednio omówionych, są tekstami całkowicie oryginalnymi, napisanymi na potrzeby recenzowanej książki: Henryka Gmitera (*Spoleczność Łęcznej w drugiej połowie XVI wieku i pierwszej połowie XVII wieku*), Dariusza Kupisza (*Życie gospodarcze Łęcznej w XVII i XVIII wieku*) i Wiesława Bondyry (*Spoleczeństwo Łęcznej w drugiej połowie XVII wieku i w XVIII wieku*). Tworzą razem zwartą narrację, opowiadającą o mało dotąd zbadanych wątkach z historii miasta. Artykuł D. Kupisza zaopatrzony został dodatkowo w cenny aneks źródłowy z opisem zamku łęczyńskiego z 1757 r., będący częścią inwentarza miasta Łęczna, przechowywanego w zasobie Centralnego Historycznego Archiwum Ukrainy w Kijowie.

Jeszcze inny charakter posiadają studia analityczne dotyczące dziejów najnowszego miasta, które nie są częstym zjawiskiem w ostatnio prowadzonych badaniach regionalnych. Dzięki takim artykułom otrzymaliśmy zwarty zespół wyników badań ukazujących burzliwe czasy tużpowojenne: Zbigniewa Zaprowskiego (*Powstanie, organizacja i główne kierunki działalności Miejskiej Rady Narodowej w Łęcznej w latach 1944–1950*), Daniela Piekarusia (*Socjaliści z Łęcznej 1944–1948*), Mirosława Szumiły (*Polska Partia Robotnicza w Łęcznej*), Artura Piekarza (*Antykomunistyczne podziemie zbrojne w Łęcznej i okolicy*) i Janusza Wrony (*Komitet Miejski Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Łęcznej w latach 1948–1956*).

Autorzy studiów nad dziejami Łęcznej, zwłaszcza tych omówionych na początku recenzji „poszerzyli kwereudy i analizy źródeł” – jak zapowiedziała A. Sochacka we Wstępie do publikacji. Należy się zgodzić z tym zdaniem. Doskonalenie tych tekstów przez lata doprowadziło w kilku przypadkach niemal do wyczerpania problematyki badawczej. Można więc powiedzieć: przyszedł czas na syntezę. Część z omawianych tekstów posiada zresztą charakter syntetyczny i stanowi gotowy materiał, który po niezbędnych działaniach redakcyjnych może wejść do ujęcia monograficznego dziejów Łęcznej.

Syntezie nie sprzyjają jednak różnice zdań pomiędzy jej współautorami, czy wytykanie błędów, obecne w *Studiach z dziejów Łęcznej*. Oprócz działań zmierzających do ustalenia wspólnego mianownika w przyszłej monografii, oczywi-

ście należałoby zbudować tworzywo chronologiczno-problemowe, w którym nie może zabraknąć opracowania środowiska geograficzno-przyrodniczego, jakże bogatego na ziemi łęczyńskiej. Wszechstronna monografia, poprzedzona wieloma kolejnymi nowymi badaniami, powinna pokazać historię Łęcznej w całej okazałości, a więc również jej aspekty dotąd niezbadane, jak: mniejszości religijne i narodowe, czy miasto w czasach współczesnych. Ujęcia te powinny być obudowane właściwym instrumentarium: przedstawieniem zasobu źródłowego, krytycznym stanem badań, pełną bibliografią dziejów Łęcznej. Zabrakło jej w omawianej książce i czytelnik jest zmuszony zestawiać ją na podstawie opisów bibliograficznych zawartych w przypisach, będzie to jednak tylko bibliografia przedmiotowa obejmująca poruszane w książce problemy.

Okładka jest niezwykle atrakcyjna graficznie. Opisu jej elementów należy szukać wewnątrz książki, pod ich zdublowanymi wizerunkami użytymi jako ilustracje. Nie zastosowano jednak tego rozwiązania wobec okładkowego rysunku J. P. Norblina *Jarmark w Łęcznej*.

Ostatnią uwagą jest odczuwalny brak opracowania dziejów Łęcznej w czasie ostatniej wojny. Uwaga ta nie może być jednak zarzutem wobec prac zebranych, lecz wynika z oczekiwania czytelnika wobec podjętego – imponującego jak na mały ośrodek – wysiłku wydawniczego, który powinien zakładać pewną reprezentatywność. Z kolei niewątpliwym atutem książki jest nowoczesne opracowanie kilku zwartych, wyżej wspomnianych, okresów historycznych, z ukazaniem nowych problemów wymagających badań. Studia te wydobywają wiele nieznanych dotąd świadectw dziejowych, których ogłoszenie drukiem niewątpliwie z korzyścią uzupełniłoby bogatą serię opublikowanych już źródeł do dziejów Łęcznej.

Tomisław Giergiel